

Колодін А.О.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
студент 6-го курсу Інституту кримінальної юстиції*

**ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА УМИСНЕ
ВБИВСТВО ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ
АБО У РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ ЗАХОДІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ
ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ**

Згідно зі ст. 118 КК України умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років [Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341 -III (зі змінами від 08.02.2015) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>].

Віднесення складу вбивства, вчиненого при перевищенні меж необхідної оборони чи у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, до ряду привілейованих, встановлення зниженої межі кримінальної відповідальності і покарання за його вчинення порівняно з іншими видами умисних вбивств, із заподіянням смерті з необережності передусім обумовлене тим, що дії винної особи спрямовані на реалізацію суспільно корисної мети захисту правоохоронюваних відносин від злочинних посягань [Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - 9-те вид., переробл. та допов. - К. : Юрид. думка, 2012. - С. 470.].

Санкція даної статті відповідно до теорії кримінального права є альтернативною за своїм змістом. За своєю категорією злочин, що аналізується, відноситься згідно з ч. 3 ст. 12 КК України до категорії злочинів невеликої тяжкості, бо покарання у виді позбавлення волі, передбачене санкцією статті, встановлене у розмірі до двох років.

При альтернативній санкції ст. 118 КК України, де вказані види та строки кількох основних покарань, суд може призначити покарання лише в цих межах. За жодних умов суд не може визначити покарання вище того, що встановлене у санкції ст. 118 КК України. Однак за наявності обставин, передбачених ст. 69 КК України, суд вправі призначити покарання нижче від найнижчої межі, передбаченої санкцією ст. 118 КК України, у чому і відображається принцип гуманності покарання [Питання застосування покарання за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця // Академія прокуратури України (збірник наукових праць) / 2009. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10180.html>].

Важлива роль призначення покарання проявляється в ретроспективному та перспективному аспектах. Завищення міри покарання за злочини, вчинені при перевищенні меж необхідної оборони та заходів, необхідних для затримання злочинця, породжує відчуття несправедливості, зневіри в законність, здатне викликати негативний соціальний резонанс у суспільстві щодо закону та держави в цілому, а це перешкоджає досягненню мети покарання і здатне підірвати авторитет права і закону. Тому при обранні виду покарання особі, визнаній винною у вчиненні умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, неприпустимим є формальний підхід до даного питання зі сторони суду [Питання застосування покарання за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця // Академія прокуратури України (збірник наукових праць) / , 2009.- [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10180.html>].

Як зазначає Л.М. Підкоритова, визначення міри відповідальності щодо осіб, які перевищили межі заподіяння шкоди злочинцю при затриманні,

повинно бути зваженим, оскільки законне і справедливе рішення у таких справах здатне суттєво позначитися на ініціативі й активності громадян у боротьбі зі злочинністю[Підкоритова Л. Кваліфікація перевищення меж заподіяння шкоди злочинцю при його затриманні / Л. Підкоритова // Право України. 1999. № 8. С.67.].

Суд призначає покарання відповідно до положень Загальної частини КК України. А це означає, що суд повинен як передумову покарання: а) встановити: що вчинене особою діяння містить у собі ознаки певного складу злочину; у справі немає обставин, які виключають відповідальність (наприклад, неосудність, адже при вчиненні умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, може мати місце стан сильного душевного хвилювання винної особи.

Тому в даному випадку необхідно: а) встановити психічний стан особи; б) з'ясувати доцільність призначення покарання неповнолітньому (розділ XV КК України) або звільнення особи від кримінальної відповідальності в порядку статей 44-49 КК України (на практиці трапляються випадки, коли суд звільняє особу від кримінальної відповідальності за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця); в) призначаючи покарання за готування або замах на злочин, враховувати стадію здійснення злочинного умислу і причини, внаслідок яких злочин не був доведений до кінця (статті 14, 15 КК України); г) призначаючи покарання співучасникам, потрібно враховувати ступінь і характер участі осіб у вчиненому злочині (ст. 27 КК України); г) призначаючи покарання, обов'язково виходити з мети, яку покликане забезпечити покарання в кримінальному праві (ч. 2 ст. 50 КК України); д) призначаючи покарання певного виду, виходити з його характеру, умов застосування, строків, визначених у Загальній частині КК України (оскільки склад злочину, передбачений ст. 118 КК України, є злочином невеликої тяжкості відповідно до ст. 12 КК України, тому що за його вчинення передбачено покарання у виді

виправних робіт на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на строк до двох років, суд повинен призначати покарання в даних межах; е) призначаючи покарання за сукупністю злочинів або сукупністю вироків, визначати остаточне покарання відповідно до статей 70 і 71 КК України; є) враховувати вимоги всіх інших норм Загальної частини КК про застосування покарання (наприклад, про зарахування строку попереднього ув'язнення)[Бажанов М.И. Уголовное право Украины: Общая часть / Бажанов М.И. Днепропетровск: Пороги, 1992. - С. 166].

Суди повинні неухильно дотримувати вимог закону про індивідуалізацію покарання з урахуванням характеру і ступеня суспільної небезпечності умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, даних про особу винного й обставини справи, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, та роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, що містяться в Постанові від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання». Суд враховує ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання.

Можна прийти до наступних висновків. По-перше, призначення покарання є одним з найбільш важливих інститутів українського кримінального права. Треба зазначити, що умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, має свої особливості призначення покарання, що зумовлено пом'якшувачими обставинами. По-друге, суд призначає покарання відповідно до положень Загальної частини КК України. А це означає, що суд повинен як передумову покарання: а) встановити: що вчинене особою діяння містить у собі ознаки певного складу злочину; у справі немає обставин, які виключають відповідальність (наприклад, неосудність, адже при вчиненні умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, може мати місце

стан сильного душевного хвилювання винної особи). По-третє, важлива роль призначення покарання проявляється в ретроспективному та перспективному аспектах. Ретроспективний аспект призначення покарання полягає в тому, що воно призначається за діяння, яке вже вчинене в минулому, і полягає у справедливому засудженні та ганьбі, спрямованих на виправлення особи, визнаної винною в його вчиненні. У перспективному аспекті роль призначення покарання є багатогранною: воно покликане служити меті відновлення справжньої соціальної справедливості в суспільстві відповідно до принципу гуманізму.

Науковий керівник: Колодін Д.О. - к.ю.н., доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».